

Владимир Кеџмановић

Das ist
ПРИНЦИП

www.vukoticmedia.rs

Београд, мај 2014.

У партнерству са
Владом Републике Српске

Владимир Кеџмановић

DAS IST
ПРИНЦИП

www.vukoticmedia.rs

Београд, мај 2014.

Наше ће сјене
ходаћи по Бечу,
Лушаћи по двору,
џлашећи јосјоду...

*Млада Босна
јесте један од
рејких историјских
покрећа у којима
су Срби, Хрвати и
муслимани здушно
сарађивали*

ЛАЖНА

СЕВДАЛИНКА

*Одјекују звуци добошара
Сарајево дочекује цара*

Тако је половином прошлог века о Сарајевском атентату певао мајстор севдалинке Сафет Исовић.

Упућени у култни статус овог човека, који представља један од симбола новоустановљене бошњачке нације, а неупућени у историју босанског простора и несрећне законитости које је одређују, могли би да помисле како се у песми одаје пошта аустроугарском престоноследнику, поетском широкогрудошћу *унајређеној* у цара, а страдалом „од злочиначке српске руке“.

У наставку, међутим, Исовић пева:

*Видовганак за њоход бијаше
Фердинанд се крену до Бендбаше*

Бендбаша је купалиште на Миљацки, надамак старог града, смештено у подножју сарајевских махала, које Франц Фердинанд, извесно, није имао намеру да посети. Али, његов аутомобил, фаталног дана се крећући обалом нејаке реке, заиста јесте ишао у том смеру. Па је та чињеница у песми искоришћена да би се добила рима са претходним стихом, који завршава са *бијаше*.

И у томе за делимично упућеног, а делимично неупућеног слушаоца, не би било ничега необичног, када му уво не би запарало или помиловало оно што за *њоход бијаше*.

А то је *Видовганак!*

Дакле – Видовдан.

Велики датум у историји српског народа. Дан када се одиграла Косовска битка.

У којој су се Срби борили са вишеструко бројнијом турском војском и која је кроз векове постала национални мит.

Босански муслимани, потомци хришћана који су, по доласку Турака, примили исламску веру, и који се због те чињенице са Турцима у значајној мери идентификују, према том миту су, у најмању руку, амбивалентни.

Насупрот верској припадности која их чини блиским некадашњем окупатору, стоји заједничко порекло које их чини блиским Србима.

Али, заједничко порекло комбиновано са каснијим размимоилажењима је, нажалост, на Балкану, и не само на Балкану – пре разлог за нетрпељивост мотивисану нарцизмом малих разлика, него за осећај блискости.

Тако је и када каснија размимоилажења нису религијског карактера. А када јесу - онда је нетрпељивост више-струко тежа.

Ипак, чак и само делимично упућеног слушаоца, након што чује да Исовић празнику који симболизује српски национални мит са симпатијама тепа, не чуде следећи стихови:

*Гаврило, Гаврило
Млади јуначе из Босне
Твојих се гјела Гаврило,
Земљаци твоји поносе*

*Млади јуначе из Босне
Гаврило, Гаврило
Принципе*

За разлику од Видовданског боја, који за Србе и босанске муслимане представља једну од тачака раздора, Принцип, који је пуцао у заједничког окупатора, заиста може да буде, као што је у извесним периодима и био, и српски и муслимански јунак.

Коначно, босански отпор аустроугарској окупацији почиње са муслиманом Хаџи Лојом, који је са групом присталица, 1878. године, у Сарајеву, наоружан дочекао туђинске трупе, а завршава са Србином Принципом, који је у истом граду, 1914, усмртио окупаторског престолонаследника.

Због тога, у контексту певачевог, већ увелико декларисаног позитивног става према догађају, уверљиво звуче следећи стихови:

*Сунце сину са њавих висина
Сакуји се народ из даљина
Смјели јунак у народу био
Са њри њуцња цара усмртио*

Епско преувеличавање којим се престолонаследник претвара у *цара*, дакле, није мотивисано потребом да се, како се на почетку песме могло учинити, подиђе аустроугарском надвојводи, него, обрнуто, жељом да се увећа значај атентаторовог геста.

Певачев став је, међутим, у овој строфи у колизију са историјским чињеницама. И ту колизију он језичком игром покушава да забашури.

Поставља се, наиме, питање: зашто се *сакуји народ из даљина?*

Да подржи *смјелој јунака* који је у *народу био*?
Тешко.

И то не само зато што *народ* није имао појма о томе да ће *јунак* усмртити цара.

Него и зато што *народу*, да је то којим случајем могао знати, не би пало на памет да из *даљина* хрли на место где га, након атентата, чека опасност од окупаторске одмазде, под условом да га туђинска полиција идентификује са *јунаком*.

Онај део *народа*, опет, који завојевач није идентификовао са убицом свог цара, тешко да је са потенцијалним атентатором могао идентификовати и сам себе.

Народ из гаљина се, дакле, није окупио да поздрави јунака, него цара.

Да ли што га је у одушевљени шпалир организовано утерала окупаторска власт, да ли зато што је самоиницијативно осетио потребу да се окупатору додвори, да ли из чисте радозналости – покушај нуђења једнозначног одговора на ово питање представљао би нагађање и за резултат имао генерализацију која истини чак ни потенцијално не би могла бити блиска.

Сигурно је, међутим, да је сваки од наведених мотива – уз многе које нисмо навели – био у игри.

А да, осим Принципа и његових другова младобосанца – од којих су неки, такође, били и потенцијални атентатори – нико од присутних, нити је за могућност атентата знао, нити је дошао да га својим присуством увелича.

Посебно ако се има у виду да већина сарајевских Срба и Србима блиских муслимана и Хрвата тог дана не само да није била у шпалиру него ни у граду. На брдима око Сарајева, они су, у природи, прослављали Видовдан. Који им је дошао као поручен да се од дочека мрског *цара* дистанцирају.

Елем, у физичком смислу, *јунак* јесте био у *народу* – налазио се у гомили која се сакупила да *цара* дочека.

Али, барем тај *народ*, који се, на Видовдан 1914, окупио на обали Миљацке, није био *народ* који је изнедрио *јунака*, као што би стих *смјели јунак у народу био* на метафоричком плану хтео да поручи.

Народ који није био на Обали, него је славио Видовдан на брдима око Сарајева, био је народ којем је Гаврило Принцип духовно припадао. А гомила у којој се, у тре-

нутку када је извршио атентат Принцип налазио, била је гомила која га је, након што је испалио своје хице, готово на смрт претукла.

Уместо *јунака*, та гомила је изнедрила руљу, шуцкоре који су, у ноћима након атентата, малтретирали сарајевске Србе, „криве“ што су Принципови сународници, и пљачкали им имовину, како је у свом роману *Госпођица* сликовито описао Принципов саборац, нобеловац Иво Андрић.

Злогласни шуцкори ће, током Првог светског рата, за рачун завојевача, наставити да чине злочине над Србима, делом мотивисани мржњом, делом полтронством, а делом користољубљем.

Певачев покушај поетског превазилажење непријатних историјских контрадикција, наставља се и у следећем, завршном стиху ове песме.

*Тешко ројсџиво, а слобода мила
Слави народ Принципа Гаврила
Гдје Миљацка шече још и сада
Сјомен ошта на њлочнику прада*

У начелу, ропство, наравно, јесте *тешко*, а *слобода* јесте *мила*. Али, око питања шта се доживљава као ропство, а шта као слобода, у Босни, нажалост, вековима није могуће постићи трајан договор.

Стамболски фермани и бечки протектори

Турску окупацију су као ропство доживљавали Срби и Хрвати, који су, током њеног трајања, задржали православно, односно католичку веру, док су је њихова ислами-

зована браћа, убрзо пошто би прихватила нову религију, почињала доживљавати, ако не баш као слободу, оно барем као своју.

Истина је, босански кметови исламске вероисповести, објективно су били далеко од слободе, али је чињеница привилегованости у односу на хришћанску рају била довољна да се идентификују са поробљивачем.

Истина је и да исламизовани Срби и Хрвати, који су од окупатора добили феуде и племићке титуле ага и бегова, јесу тежили што већем осамостаљивању у односу на Истанбул и да су били склони дизању буна, због чега Турцима нису остали у најлепшем сећању.

Али је истина и да су им злослутни *сџамболски фермани*, ипак, били прихватљивији од могућности да прескоче јаз који се испречио између њих и њихове хришћанске браће, и да *рају* поведу у борбу за слободу.

Напротив, као што су се они бунили против своје централне власти, *раја* се бунила против њих. И они су те побуне у крви гушили.

Аустроугарски упад у Босну 1878. године, поменути Хаџи Лојини сарајевски муслимани јесу дочекали пруживши отпор. И *каурска* царевина није била нешто што су босански муслимани, генерално, доживљавали као добро и као своје. Али се за аге и бегове страни аустроугарски цар убрзо испоставио као мање зло од етнички блиских српских кнезова, чију су власт доживљавали као најгоре што би им се могло догодити.

На ту карту је искусна и вешта аустроугарска администрација и играла, с једне стране обезбеђујући муслиманским феудалцима очување привилегија, које су биле у колизији са законима важећим у остатку царевине, а, с друге, радећи на стварању хибридне, *бошњачке* нације, као начину трајног одвајања већине исламизованих Ср-

ба и мањине исламизованих Хрвата од њихове српске, па и хрватске браће.

Босански Хрвати су, опет, у већини, католичку аустроугарску царевину – у којој је већ вековима живео остатак њиховог народа – доживљавали својом, као муслимани, некада, турско царство.

Тако су се, наместо Срба и Хрвата у време османлијске окупације, као аутентични непријатељи хабзбуршке монархије испоставили само православни Срби.

Наравно, ово је поједностављена слика.

Тежња за националном еманципацијом од Аустроугарске већ је била снажна у суседној Хрватској, што није могло да прође без утицаја на интелектуално свесне босанске Хрвате.

А савремени образовни систем, који је Аустроугарска у Босни делимично увела – што је једна од хвале вредних тековина које јој није могуће у потпуности оспорити – створио је младу муслиманску интелектуалну елиту, расположену да раскрсти са феудалним и клерикалним духом средњевековља и окрене се будућности, коју су, сасвим логично, видели у јединству са својом словенском браћом – Србима и Хрватима, дакле – и уједињењу са јужнословенским Пијемонтом, дакле – Србијом.

Та, млада муслиманска интелигенција, заједно са младом хрватском и младом српском интелигенцијом, чинила је базу Принципове *Млаге Босне*.

И она, заједно са Принциповим прецима, јесте представљала контекст из ког је овај јунак поникао и људе којима је *слобода мила*.

И они који баштине њихове тековине Гаврила Принципа искрено *славе*. И његовим делом се *ионосе*.

Али, ти људи, у Босни, а посебно у Принциповом Сара-

јеву, за свој позитиван став никада нису успели да добију истински и искрен конзензус.

Спомен кратког века

Масовна слављења Гаврила Принципа у Сарајеву, нажалост, није подстакла свест о смислу његовог жртвовања, него српске трупе које су, 1918, ушле у Сарајево и које је камелеонска чаршија дочекала као нове ослободиоце, спремна да пева о *ройсџу* које је *џешико* и *слободи* која је *мила*. Иако Југославију, са српским краљем на челу, у дубини душе, никада није прихватила.

Што јој – сарајевској чаршији – није сметало да се лупкративно присети свог српског порекла и да се, у већини, од хабзбуршких „Бошњака“ претвори у „Србе исламске вероисповести“.

Спомен Принципу се, тако, баш као што пева Исовић, нашао на месту где је извршио атентат. Али се на њему задржао до прве прилике.

Чим су Немци 1941. умарширали у Сарајево, спомен плоча Принципу је скинута и однесена у Берлин – по жељи Адолфа Хитлера – као ратни трофеј и симбол освете над непријатељем два, 1938. године уједињења германска царства.

Поштено је рећи: чак и да су сви грађани Сарајева били одани успомени на свог славног земљака, ту плочу од Немаца сачувати не би могли.

И поштено је истаћи: извесан број сарајевских муслимана и Хрвата немачку окупацију, у којој је тај град ушао у састав нацистичке, марионетске хрватске државе, није прихватио као своју.

Али, морамо поштовати истину: значајан је број сарајевских Хрвата који су ту творевину дочекали са радошћу,

HAFT IN ZAKLE
HERZEGOVINA

BITE
POGIBNE NA OVOJ BASKIŠĆU
MUCENIČKOM SMISLU OD
UBAVIČKE IZ NE PRJESTOLO
NASLEJENIK NABRAJIVAMA
FRANJO FERDINAND
I SI PRIGVA ME VUVOVKINJA
SOCIJA HOHENBERG

Прва табла коју су Аустријанци поставили на месту ашењиаја

Некада је стајала уклесана плоча на месту асенијаша

приступивши злочиначким усташким формацијама. Ако томе придружимо чињеницу да су језгро и врх целокупног усташког покрета чинили управо Хрвати из западне Херцеговине – слика постаје много мрачнија.

Како у књизи *Босна и Херцеговина - будућности незавршене рата* истиче хрватски књижевник Иван Ловреновић – „проглашење Независне Државе Хрватске дочекано је код обичних људи у Босни с акламацијом, како Хрвата, тако и бројних Муслимана...“

Без обзира на питање да ли Срби у Босни нису спадали у „обичне људе“, него су, пошто нацистичку Независну Државу Хрватску нису прихватили „с акламацијом“ – били необични – на овом искреном признању Ловреновићу треба захвалити.

Али га, иако искрено, ипак, треба посматрати као барем делимично субјективно.

Емоције са којима су окупатора дочекали сарајевски муслимани биле су подељене.

Рећи да су се радовали окупатору, и да су одушевљено прихватили статус „цвећа хрватске нације“ било би претерано.

Али, да није био мали број оних који су тај статус оберучке прихватили и који су у усташким и немачким формацијама окрвавили руке – такође је непобитна чињеница.

Са изузетком неколицине српских колаборациониста, који су узели учешће у усташкој власти и служили као покриће за невиђен геноцид који је она извршила над њиховим народом, једини неспорни непријатељи Немаца и њихових локалних слуга опет су, по природи ствари, били Срби, који су чинили језгро и већину оба ослободилачка покрета – четничког и партизанског.

У оба покрета су, у неупоредиво мањем проценту, партиципирали и Хрвати и муслимани, с тим што их је у партизанском, интернационалнијем и левом, природно, било више.

Уз Маршала Тита...

Када је тај покрет, помогнут од Совјетског Савеза, али, парадоксално, и од западних, нипошто левих савезника, извојевао победу, и сарајевска чаршија је, по опробаном рецепту, напрасно постала „партизанска“.

А Гаврило Принцип, ког су партизани – иако комуниста није био – прогласили својим претком, постао је херој, чак и већи него у доба прве, карађорђевићевске Југославије, која је, као монархија, према чину „цареубиства“ била амбивалентна.

У асфалт тротоара са ког је *млади јунак из Босне* пуцао на *цара* утиснуте су стопе, и то је *сиомен* који *осића* на *илочнику* *прада* о ком пева Исовић, док је мост на Миљац-

ки, који се налази недалеко од тог места, све време комунистичке власти носио Принципово име.

„Братство и јединство“, које су комунисти прокламовали, и којем, будући да је комунистички режим био диктаторски, није било поговора, у Босни и Херцеговини је, барем декларативно, баш као и диктатура, доста ефикасно функционисало.

Током историје ненавикнути да о сопственој судбини, осим кроз повремене, у крви гушене буне, сами одлучују, неспособни да међусобне односе дефинишу и проблеме реше на „демократски“ начин, босански Срби, муслимани и делом Хрвати су ту диктатуру, у којој им је пружена прилика да активно партиципирају – са изузетком незнатног броја „окорелих реакционара“ и „непоштених интелигената“ – већински прихватили са изненађујућим одушевљењем.

У првом делу власти комуниста муслимани су се, слично као и за време прве Југославије, већински изјашњавали као Срби, а мањински као Хрвати, јер на хибридној југословенској нацији, парадоксално или само наоко парадоксално, Титови црвени *интернационалисти*, ни у Босни и Херцеговини, као ни у осталим деловима Југославије, еуфемистички речено, нису инсистирали.

Држећи се коминтерновске, која се опасно подударала са ватиканско-аустроугарском тезом, о опасности од доминације најбројнијих, Срба, који би под формом југословенства прогутали све остале – титоисти су стварање те, интегративне нације, заправо, од почетка постојања друге Југославије, у тишини гушили.

Како су јачали дезинтегративни процеси и како је друга Југославија све мање личила на ону о којој су маштали Принцип и његови саборци, а све више на ону коју су – о чему ће бити речи у овој књизи – као противтежу срп-

ском ширењу на запад, некада планирали да конструишу словенски душмани у Ватикану и Бечу; тако су и босански муслимани од свог српског порекла и опредељења бивали све удаљенији, да би, након што је одлуком Јосипа Броза, крајем шездесетих година двадесетог века, установљена муслиманска нација, осећај идентификације са заједничком, југословенском државом, почео да бива потискиван у други план пред осећајем лојалности републици Босни и Херцеговини, коју су Муслимани са великим М, на трагу империјалистичке идеје Бењамина Калаја, почели да доживљавају као сопствену националну државу.

Фердинандова ћуприја

Након пада Берлинског зида, почео је распад вишенационалних држава у којима су владали комунисти, иако ни једна од њих није била тековина црвених револуција. А, парадоксално – или, опет, само наоко парадоксално – уместо традиционалних, државних, којих су се узурпатори међународног права без адекватног образложења одрекли, за светињу су проглашене унутрашње, међурепубличке границе, које су, без поштовања демократске процедуре, установили управо *мрски* комунисти.

У Југославији, где су Тито и титоисти, волунтаристичким цртањем унутрашњих граница, милионску српску популацију оставили ван националне републике, али су им у још две републике – Хрватској и Босни и Херцеговини – барем, уставом гарантовали конститутивност, хрватски и муслимански шовинисти су, под диригентском палицом нових, антикомунистичких волунтариста, Србима ускратили и то, законом прописано право, и прогласили отцепљење упркос њиховој вољи, покушавајући да конститутивни народ бесправно претворе у националну мањину.

Лайпцишка ћуџрија - Принцијов мост - Фердинандова ћуџрија

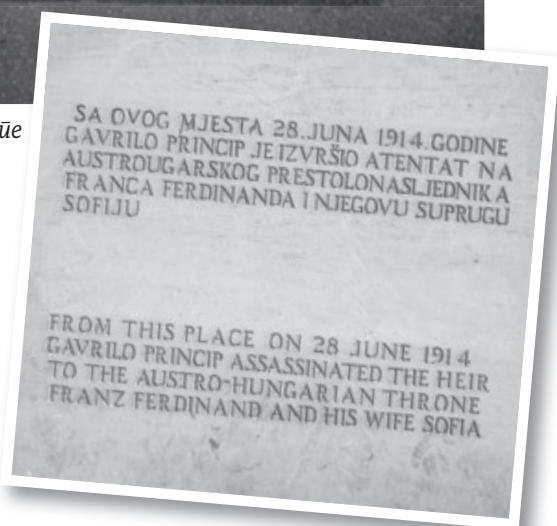
То је за последицу имало крвав међунационални рат између Хрвата и Срба у Хрватској, и рат Срба, Хрвата и Муслимана у Босни и Херцеговини, који је почео као рат Хрвата и Муслимана против Срба, наставио се као рат Срба и Хрвата против Муслимана, да би се, на крају, испоставио као рат свих против свих, у миру који се претвара у дугорочни замрзнути конфликт.

Инсистирањем на унитаризацији државе коју већина становништва не прихвата као своју, босански муслимани, који су у току рата национално име *Муслимани* индикативно променили у *Бошњаци*, и себе и остала два конститутивна народа у бившој Социјалистичкој Републици Босни и Херцеговини, претварају у трајне таоце Калајево империјалистичке политике.

Како је у ремек-делу *Дервиш и смрт* записао велики писац Меша Селимовић:

*Табла и ушиснуије сивоје
Гаврила Принципиа
које су сиајале до
последњеј раиа
у Босни - уклоиене су
и посиављена је
нова табла*

„Стољећима ми се тражимо и препознајемо, ускоро нећемо знати ни ко смо, заборављамо већ да нешто и хоћемо, други нам чине част да идемо под њиховом заставом јер своје немамо, маме нас кад смо потребни а одбацују кад одслужимо, најтужнији вилајет на свијету, најнесрећнији људи на свијету, губимо своје лице а туђе не можемо да примимо, откинута а неприхваћени, страни свакоме, и онима чији смо род, и онима који нас у род не примају.“

Формирана на конфронтацији са Србима и сопственим, већински српским пореклом, бошњачка нација је, тако, деведесетих година прошлог века, претходну идентификацију са Гаврилом Принципом, као херојем босанског отпора страном окупатору, карактеристичну за период између два светска рата, а посебно за време титоизма, заменила идентификацијом са некадашњим поробљивачем.

Определивши се да буду *Бошњаци*, већински становници од Срба етнички очишћеног Сарајева, избрисали су стопе Гаврила Принципа, у знак почаста атентатору утиснуте у асфалт на месту са ког је, како се претпостављало, испалио своје судбоносне хице.

А оближни мост Гаврила Принципа, заменили су Ђуријом Франца Фердинанда!

Лишени сопствене историје

Креатори ове срамоте проналазили су и проналазе бројне, најчешће трагикомичне аргументе.

Наоко најсувслије објашњење је да је такав заокрет последица „српске агресије“ којој су некадашњи Муслимани, а садашњи Бошњаци, деведесетих година прошлог века били изложени.

Истина је да су били изложени, као што је истина да су и Срби били изложени бошњачкој агресији.

Истина је и да су у српско-хрватско-бошњачком рату Бошњаци највише страдали, јер су били најслабија страна и јер су обећања о војној помоћи, којима су их нови господари подстицали на рат, била углавном неискрена и углавном маркетиншког карактера.

Али, чак и да није било тако, и чак да се радило о „српској агресији“, како официјелна бошњачка политика и дан данас покушава да представи, чак и да је Сарајево, заиста, било српски концентрациони логор, у смислу да су Срби у њега затворили Бошњаке, а не у смислу да су Бошњаци у њега затворили Србе, па им, по Казанима и осталим караказанима, сабљама одсецали главе, опет би се постављало питање смисла.

Зар није бесмислено, због сукоба са Србима, лишавати се најсветлије тачке сопствене историје?

Осим ако се онај хоџа, из приче у којој се, љут на село, одлучио на самоповређивање, не третира као пример за углед?

Принцип је био Србин?

Јесте. Али је међу његовим саборцима било *букадар* муслимана.

И *Млада Босна* јесте једна од ретких историјских покрета у којима су Срби, Хрвати и муслимани здушно сарађивали.

И зар не би младобосанска сарадња могла да представља симбол босанског заједништва о ком бошњачка *елиџа* без прекида *вази*?

Могла би. Али, искључиво, у оквиру југословенског заједништва.

Јер, не постоји српскохрваткомуслиманско заједништво које би претендовало на парцијалне, калајевске оквири.

И због тога Босна, „Југославија у малом“, како су је комунисти звали, не може да функционише без велике Југославије.

А да би била аутентична, велика Југославија не може да буде постмодерни *бхсци културни реион*, каквом нови Калаји, спонзори бошњачких мантрања и истовремено највећи бошњачки душмани, покушавају да је направе.

Народ Сафета Исовића, онај народ који је свог булбула, илити славуја, славио и слави, и којем се, ушавши у руководство муслиманске, касније бошњачке, версконационалне партије, булбул Исовић ставио на чело, Гаврила Принципа не слави.

Тај народ је *сйомен на ѿлочнику прага* избрисао.

Ламент над Гаврилом

Да ли то значи да том народу ропство није тешко, а слобода није мила?

Одговор на ово питање је до те мере поражавајући да се не усуђујем да га изговорим.

Оно што се може рећи, међутим, јеста да тај, Исовићев народ – исти онај који се некада *из даљина сакуйио* да дочека *цара* – за разлику од оног народа који се организовао да тиранина убије и ком су припадали најбољи Срби, муслимани и Хрвати свог времена – није успео да се саживи са идејом слободе.

Па је, на неколико стотина метара од места где је Принцип убио тиранина Фердинанда, седамдесет и курсур година касније, убио Николу Гардовића, свог јужнословенског брата и српског свата.

Бошњачки део Босне остаје простор који, нити може да се определи с ким ће да живи, нити може да живи сам са собом, па се увек опредељује да њиме владају тренутно најјачи, а пословица *вежи коња ѿде ѿи аѿа каже* и даље је идеја од које већина Бошњака није способна да се еманципује.

Али, та појава, која је у Босни најизраженија, није босански ексклузивитет.

У време док је Гаврило Принцип земљом ходио, велики хрватски песник Августин Тин Ујевић је рекао: „Није највећа несрећа Хрвата што су у Аустрији; највећа је несрећа што је Аустрија у њима“.

Аустроугарска је, четири године након Принципове жртве, протерана и из Хрватске, и из Словеније, и из Босне. Али, до дана данашњег, она живи у душама својих некадашњих робова, терајући их на невиђена злодела и глупости.

Данас Аустроугарска – а тај термин треба схватити делом буквално, а делом као метафору за окупатора и колонизатора – живи и у Србији и у срцима великог броја Срба.

Због тога подсећање на Принципа и његову браћу – најбоље српске, хрватске и муслиманске синове свог времена – представља, пре свега, морални чин.

Напомена за добронамерне

И још једном, не да бих се обезбедио од оптужбе за „политичку некоректност“ – јер на такве оптужбе немам намеру да се осврћем – него да ме неко добронамеран, а неупућен, не би погрешно схватио: овим што је речено немам намеру да кажем како су Срби бољи од Хрвата и Бошњака. Нити да су Бошњаци гори од Хрвата и Срба.

Напросто, историјске околности су биле и још увек су такве да су јужнословенским простором владали окупатори који Србима нису били верски блиски – због чега се српски национални корпус кроз векове и осипао – па су они који су остали одани православној вери, по природи ствари, били склонији побуни против окупатора.

Али, та чињеница хероизам муслимана и Хрвата, који су се придружили овој борби, чини још и већим.

Тужне противречности

Свестан сам да ће ми многи замерити што књигу о Гаврилу Принципу почињем са Сафетом Исковићем.

Замерки би могло бити разних.

А једина сувисла могла би бити да значај Гаврила Принципа далеко превазилази значај овог заиста врсног певача.

Ова књига, међутим, није само књига о Гаврилу Принципу и његовим младобосанцима.

Иако јесте књига о њима.

Ово је, пре свега, књига о значењу и значају Гаврила Принципа и његовог чина. И о трансформацијама које то значење доживљава кроз простор и кроз време.

Ово је књига о томе како однос према Принципу, може да послужи као снег из народне пословице.

Који не њага да њокрије бреј

Нејо да свака зверка њокаже свој њрај.

Смисао Принциповог чина историја је одавно сместила у адекватан контекст.

Промене тог контекста више немају везе са Принципом, барем у оној мери у којој он на њих не може да утиче.

Али, имају везе са онима који тај контекст мењају у стварности, ретроактивно покушавајући да промене и његово историографско виђење.

А те промене, које се одвијају негде далеко, у Босни се рефлектују на најпластичнији начин.

И зато су, у тужним противречностима цитиране песме, и у тужној недоследности њеног певача, оне највидљивије.